

BEYRUT'TAN DUBAİ'YE: KÖRFEZ'İN DEĞİŞEN LÜBNAN İMAJI

GÖKHAN ERELİ

Körfez Çalışmaları Koordinatörü

ORSAM

“

Dubai Emiri'nin, günümüzde Ortadoğu'nun finansal ve ticari anlamda önemli merkezlerinden olan Dubai'nin, ileriki yıllarda 1960'ların Beyrut'u gibi olmasını hayal etmesi; Dubai'nin günümüzde ticari ve finansal bir merkez olarak gerçekleştirdiklerinden çok Beyrut'un o dönemki merkezi rolüne ilişkin de fikir vermektedir.

”

ayati ekonomik krizin yanında siyasi istikrarsızlıklar ve mezhebî sorunlar ile de gündemde olan Lübnan'ın son dönemde Körfez ülkeleriyle de ilişkileri gergin seyretmektedir.

Bu nedenle Lübnan ile Körfez ülkeleri arasında dönüşen ilişkileri değerlendirmek günümüzde oldukça karmaşık sorunlarla yüzleşen Lübnan'ın dış-iç politikasını anlamlandırma açısından da değerlidir.

BEYRUT'TAN DUBAİ'YE

Beyrut'a 1960'lı yıllarda kardeşleriyle birlikte bir ziyaret düzenleyen şimdiki Dubai Emiri ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Başbakanı

Muhammed bin Raşid el-Maktum, anılarını kaleme aldığı kitabında dönemin Beyrut'u ile ilgili şu ifadeleri kullanıyor: "1960'ların başında [...Beyrut'un...] sokakları temiz, mahalleleri güzel, pazarları modern'di. Benim için bir ilham kaynağıydı. Dubai'nin bir gün Beyrut gibi olmasını hayal ediyordum. Ne yazık ki, Lübnan [...siyasi anlamda...] parçalanmış ve mezhepsel sınırlar üzerinden bölünmüş durumda, Beyrut artık benim tanı-

dığım Beyrut değil ve Lübnan da artık eskisi gibi değil."

Dubai Emiri'nin, günümüzde Ortadoğu'nun finansal ve ticari anlamda önemli merkezlerinden olan Dubai'nin, ileriki yıllarda 1960'ların Beyrut'u gibi olmasını hayal etmesi; Dubai'nin günümüzde ticari ve finansal bir merkez olarak gerçekleştirdiklerinden çok Beyrut'un o dönemki merkezi rolüne ilişkin de fikir vermektedir. Bu durum Beyrut'un sadece Dubai için değil, 1960'lı yıllardan itibaren modernleşme, şehirleşme ve uluslaşma süreçlerine giren diğer Körfez ül-

keleri açısından da bir model olarak değerlendirildiğine işaret etmektedir. Fakat 1975-1990 yılında yaşanan iç savaş ve ülkenin uzun süreli mezhep çatışmaları, ekonomik krizler ve siyasal istikrarsızlıklarla anılması da Lübnan'ın 1960'lı yıllarda özenilen görüntüsüne gölge düşürmektedir. Nitekim geçen yıl gerçekleşen Beyrut Limanı patlamasıyla birlikte, Lübnan yeniden ekonomik kriz ve siyasal istikrarsızlıkların beşiğinde bir görüntü çizmektedir.

KÖRFEZ-LÜBNAN İLİŞKİLERİ

Lübnan'ın içerisinde bulunduğu ekonomik kriz ve siyasal istikrarsızlıkların gerek iç gerek dış dinamikleri bulunmakta ve bu anlamda en önemli dış dinamiklerden birisinin de Suriye, İran, İsrail'in yanı sıra, Körfez ülkeleri olduğu belirtilebilir. Kimi uzmanlara göre, ülkede Hizbullah'ın etkin siyasal ve askerî konumu hasebiyle Lübnan, İran'ın mezhebî ve ideolojik saiklerle oluşturulan ortaklıklarını simgeleyen "direniş eksenî" ve "Şii Hilali" tanımlamalarına girmektedir.

Fakat jeopolitik ve mezhebî tanımlamalar ile hayat verilen anlatıların ortaya koyduğu gerçekliklere farklı bakış açıları olduğunu hesaba katarak, Lübnan'ın sadece bu ekseninde incelenmesinin doğru olmadığı söylenebilir. Nitekim yine bu anlamda farklı bir bakış açısı olarak, son dönemlerde Lübnan'ın Suudi Arabistan ve BAE'nin başını çektiği Körfez ülkeleri ile ilişkileri de gerek ülkenin dış politikasında gerekse de Ortadoğu siyasetinde önemli sonuçlar doğurmuştur. Gerek Lübnan'ın Körfez ülkelerine yönelik siyaseti ve gerekse Körfez ülkelerinin Lübnan'a yönelik siyaseti son yıllarda sadece ideolojik ve mezhebî anlamda İran ve Hizbullah'ın etkilerinin kırılmasından daha geniş bir çerçeveyi haizdir.

Son on yıllarda, İran, İsrail ve Suriye'nin yanında Suudi Arabistan ve BAE'de Lübnan'daki iç siyasal dengeler, dış siyasal amaçlar ve araçlarla ilgilenmektedir. Suriye'de yaşanan iç savaşa karşı bir Lübnan'ın tek tip bir dış politika üretmekten ziyade mezhebî saikler çerçevesinde şekillenmiş Sünni,

Şii, Marunî ve Dürzi gibi farklı mezhebî çıkarları takip eden dış politikalar üretmek zorunda kaldığı literatürde daha önceden de ifade edilmiştir. Dolayısıyla Lübnan'ın Ortadoğu'daki temel siyasal gelişmelere yönelik bu bölünmüş ve parçalı tavrı, ülkedeki aktörlerin farklı ülkelerle iş birliği yapmasını ve dolayısıyla farklı ülke, kişi ve kurumların etkisi altına girmesini de kolaylaştırmıştır.

“

BAE Devlet Başkanı'nın Diplomatik Danışmanı Enver Gargaş, 2020 yılı Haziran ayında yaptığı bir açıklamada Lübnan'ın içerisinde bulunduğu ekonomik krizin sebebinin ülkenin Körfez ülkeleri ile ilişkisini gevşetmesine bağlamıştır. Körfez ülkeleri on yıllardır bölgesel tehditleri bertaraf edebilme amacıyla Lübnan ekonomisine dönem dönem katkılar sağlamıştır.

”

LÜBNAN EKONOMİK KRİZİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI

Nitekim bu anlamda Lübnan'ın siyasal anlamda mezhebî saikler çerçevesinde bölünmüş durumu içerisinde hayati boyutlara ulaşan ekonomik kriz, finansal olanakları ciddi derecede kuvvetli olan Körfez ülkeleri tarafından araçsallaştırılmaktadır. Konuyla ilgili olarak BAE Dışişlerinden Sorumlu Eski Devlet Bakanı ve şimdiki BAE Devlet Başkanı'nın Diplomatik Danışmanı Enver Gargaş, 2020

yılı Haziran ayında yaptığı bir açıklamada Lübnan'ın içerisinde bulunduğu ekonomik krizin sebebini ülkenin Körfez ülkeleri ile ilişkisini gevşetmesine bağlamıştır. Körfez ülkeleri on yıllardır bölgesel tehditleri bertaraf edebilme amacıyla Lübnan ekonomisine dönem dönem katkılar sağlamıştır. Körfez ülkelerinin söz konusu politikasının amacı, Hizbullah gibi İran destekli aktörlerin karşısında bölge ülkelerinin devlet kapasitelerini ve rejimlerinin ömrünü kuvvetlendirme olarak açıklanabilir. Bunun bir diğer örneği de yine İran etkisi altında olan Bahreyn'deki rejim otoritesini güçlendirmek gerekse de ülkedeki İran etkisini indirmek için 2011 yılında Bahreyn'e yönelik gerçekleştirilen siyasal, finansal ve askerî yardımlar oluşturmaktadır. Yine bu minvalde 2018 yılında da Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt, Bahreyn'in finansal ve mali istikrarını ve bütçe dengesini sağlamak amacıyla yıllık bazda yapılacak ödemelerle gerçekleştirilmek üzere toplamda Bahreyn'e 10 milyar dolar depozito yardımı sağlamışlardır. Nitekim bunun yanında, Arap halk hareketlerinin monarşiler için bölgesel bir tehdide dönüştüğü 2010'lu yıllar ve sonrası dönemde de Ortadoğu'da Körfez ülkelerinin haricindeki diğer monarşiler olan Fas ve Ürdün'e, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) tarafından finansal yardımlar yapılmış ve hatta iki ülke, monarşilerin ortaklığını simgeleyen KİK'e katılmaya davet edilmişti.

BAE yetkilisi Enver Gargaş geçtiğimiz yıl yaptığı açıklamanın devamında, Lübnan ekonomisinin iflasını ciddi derecede endişe verici olarak değerlendirmiş ve Lübnan'a

yapılabilecek bir finansal yardımın ihtimallerini de siyasi olarak gerekçelendirmişti. Gargaş, BAE'nin ancak bölgedeki diğer ülkelerle birlikte bir finansal yardımı gözden geçirebileceğini ima eden ifadeler kullanmıştı. Fakat Körfez-Lübnan ilişkilerinde önemli bir nokta da Gargaş'ın, son 10 yıl içerisinde Lübnan'ın gerek Arap ülkeleri ve gerekse de Körfez ülkeleriyle ilişkilerinin gergin seyrettiğini açıklamasıydı. Bununla birlikte, Lübnan'daki ekonomik ve siyasi krizin Hizbullah'ın siyasi söylemiyle ilgili olduğunu belirtmiş ve Hizbullah'ın devletin içerisinde bir ordusunun olduğunu belirtmişti. Dolayısıyla Körfez ülkelerinin Lübnan'ı özellikle Hizbullah'ın etki kapasitesini ve manevra alanını daraltma amacıyla uyardıkları da dikkate alındığında, Körfez'in ekonomik anlamda Lübnan'a fon sağlayamamasının gerekçesi de siyasallaştırılmaktadır.

Son dönemlerde gergin seyreden Körfez-Lübnan ilişkileriyle ilgili Mayıs 2021 tarihinde meydana gelen bir diğer gelişme de, Lübnan Dışişleri Bakanı'nın Şerbil Vehbe'nin Körfez ülkelerinin aşırıcılığı ve terörizmi desteklediğine yönelik kullandığı ifadelerle Körfez ülkelerinin tepkisiydi. Vehbe, el-Hurra kanalında Suudi bir konukla beraber katıldığı programda Körfez ülkelerinin Suriye'de, Irak'ta ve Lübnan'da IŞİD'in zemin kazanmasına sebep olduklarını ima eden ifadeler kullanmıştı. Dışişleri Bakanı'nın açıklamalarına binaen Suudi Arabistan ve BAE, ülkelerinde görev yapan Lübnan büyükelçilerini dışişleri bakanlıklarına çağırarak tepkilerini dile getirmişlerdi. Lübnan Dışişleri Bakanı Veh-

be'nin özellikle Suudi Arabistan'dan bahsederken "bedevi" ifadesini kullanması, Lübnan'ın üst düzey yetkililerinin araya girmesine rağmen Suudi Arabistan'ın tepkisini engelleyememişti. İlerleyen günlerde Körfez ülkelerinin Lübnan otoriteleri üzerinde kurduğu baskıyla birlikte Dışişleri Bakanı Vehbe istifa etmişti. Aslında mayıs ve haziran aylarında ve ilerleyen tarihlerde Körfez ülkeleriyle Lübnan arasında yaşanan sorunlar sadece siyasi ve ekonomik sorunlar olarak kalmadı. Uyuşturucuyla mücadele alanında da ilk elde Suudi Arabistan ve Lübnan arasında ve ardından BAE ile Lübnan arasında sorunlar yaşandı. Mayıs ayından itibaren Lübnan'dan Suudi Arabistan'ın limanlarına yapılan sebze meyve sevkiyatlarında uyuşturucu haplara rastlanmış ve Suudi Arabistan konu üzerine Lübnan yetkililerini uyuşturucuyla mücadele çerçevesinde ciddi önlemler almakla suçlamış ve konuyla ilgili garantiler verilene dek Lübnan'dan Suudi Arabistan'a sebze meyve sevkiyatına yasak getirmiştir.

Nitekim sonuç olarak, ekonomik kriz ve siyasi istikrarsızlıklarla birlikte mezhepsel kimliklerin ortaya koyduğu sorunlarla da içeride ve dışarıda mücadele eden Lübnan, Körfez ülkeleriyle ilişkilerinde de gergin dönemlerden geçmektedir. Lübnan'daki ekonomik krizin sona erdirilmesi ve siyasi anlamda istikrarlı dönemlere geçilmesi doğrudan ve dolaylı olarak da Körfez ülkeleriyle ilişkilerin düzeltilmesine de bağlı olacaktır. Fakat bu konuda, özellikle İran ve İsrail gibi bölge ülkelerinin de Körfez ülkeleriyle ilişkileri, Körfez'in Lübnan politikasına etki edebilir. ■